

گزارش میراث

فصلنامه اطلاع‌رسانی در حوزه نقد و تصحیح متون، نسخه‌شناسی و ایران‌شناسی

دوره سوم، سال پنجم، شماره یکم و دوم، بهار - تابستان ۱۳۹۹ [انتشار: بهار ۱۴۰۱]

سرخس: زبان، ادبیات و خودآگاهی ملی / محمود ایبسلار ● پژوهش درجه اصالت برخی بیت‌ها در پیرایش شاهنامه / جلال خاقد مطلق ● مهرهای نسخه خطی المشیخه / عبداللین شیخ‌المکملی ● نوبت‌های از زندگی علامه علی‌اکبر دهخدا / مریم میونس ● منقولاتی از چهارمقاله نظامی عروضی در متن فارسی گمنامی در احکام نجوم، نوشته تاج‌الدین اکرم / علی صفی آقانه ● نگاهی به فرهنگ‌های حلبی (بررسی ویژگی‌های زبانی) / میلاد بیگلر ● تصحیحی دیگر از نزهة العاشقین تألیف علی بن محمود بن الحاج / علی کاسلی ● صوفیان و معارضان آنان در جهان ایرانی‌وار / مه‌الدین خوانساری ● نقدی بر تصحیح زادالمسافر / مسعود راستی‌پور ● نگاهی به «اشعار پراکنده»ی کلیات زلالی خوانساری / برنوس میوسوی ● رفع چند سوء تفاهم درباره سبغی نیشابوری و تذکر چند نکته درباره چاپ عکسی رسائل العشاق و رسائل المشتاق / مایرون نیگری ● ریشه‌شناسی چه می‌کند؟ (۱۱) / سید احمدرضا قائم‌مقامی ● گزارش از یک انتقال دانشگاهی (مرج کتاب «نهادینه‌های اساطیری در شاهنامه فردوسی» در رساله «نقد اسطوره‌های و کاربرد آن در تحلیل شاهنامه فردوسی») / مهور واحدوست ● ایران در متون و منابع عثمانی (۲۲): چلبی‌زاده عاصم افندی / نصرالله صالحی ● از لایبزیگ تا بابل: مروری بر زندگی و آثار فرانتس هاینریش وایسباخ، پژوهشگر حوزه مطالعات میخی / سهیل دلشاد ● درباره قطعه منسوب به کافی ظفر همدانی / بهروز ایبانی ● یادداشت‌هایی درباره حرف «ض» در زبان فارسی / رضا حدیدی‌زادی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۹۰ - ۹۱

فصلنامه اطلاع‌رسانی در حوزه نقد و تصحیح
متون، نسخه‌شناسی و ایران‌شناسی
دوره سوم، سال پنجم، شماره یکم و دوم
بهار - تابستان ۱۳۹۹ [انتشار: بهار ۱۴۰۱]

صاحب امتیاز:

مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب

مدیر مسئول و سردبیر: اکبر ایرانی

معاون سردبیر: مسعود راستی‌پور

مدیر داخلی: یونس تسلیمی پاک

طراح جلد: محمود خانی

چاپ دیجیتال: میراث

نشانی مجله:

تهران، خیابان انقلاب اسلامی، بین خیابان دانشگاه و
ابوریحان، ساختمان فروردین (شماره ۱۱۸۲)، طبقه دوم.

شناسه پستی: ۱۳۱۵۶۹۳۵۱۹

تلفن: ۶۶۴۹۰۶۱۲

دورنگار: ۶۶۴۰۶۲۵۸

www.mirasmaktoob.ir
gozaresh@mirasmaktoob.ir

بها: ۶۰۰,۰۰۰ ریال

روی جلد: یکی از نگاره‌های شاهنامه فرچغای
خان، به نستعلیق ممتاز محمدتکین الحسینی، مورخ
۱۰۵۸ق (انگلستان، Windsor Castle, Royal Library
(No. RCIN1005014

تصویر خط بسمله

از نسخه کتابخانه John Rylands

فهرست

سرخرن

زبان، ادبیات و خودآگاهی ملی / محمود امیدسالار ۳-۶

جستار

پژوهش درجه اصالت برخی بیت‌ها در پیرایش شاهنامه / جلال خالقی مطلق ۷-۲۹
مهرهای نسخه خطی المشیخه / عمادالدین شیخ‌الحکمایی ۳۰-۳۲
نویافته‌هایی از زندگی علامه علی‌اکبر دهخدا / مریم میرشمسی ۳۳-۵۵
منقولاتی از چهارمقاله نظامی عروضی در متن فارسی گمنامی در احکام نجوم، نوشته تاج‌الدین اکرم /
علی صفری آقلعه ۵۶-۶۳
نگاهی به فرهنگ‌های حلیمی (بررسی ویژگی‌های زبانی) / میلاد بیگلر ۶۴-۷۶
تصحیحی دیگر از زهرا العاشقین تألیف علی بن محمود بن الحاج / علی کاملی ۷۷-۸۷

نقد و بررسی

صوفیان و معارضان آنان در جهان ایرانی وار / مجدالدین کیوانی ۸۸-۱۰۲
نقدی بر تصحیح زاد‌المسافر / مسعود راستی‌پور ۱۰۳-۱۲۹
نگاهی به «اشعار پراکنده»ی کلیات زلالی خوانساری / مرتضی موسوی ۱۳۰-۱۳۵
رفع چند سوء تفاهم درباره سیفی نیشابوری و تذکر چند نکته درباره چاپ عکسی رسائل العشاق و
وسائل المشتاق / همایون شیکری ۱۳۶-۱۴۰

پژوهش‌های وابسته

ریشه‌شناسی چه می‌کند؟ (۱۱) / سید احمدرضا قائم‌مقامی ۱۴۱-۱۴۴
گزارشی از یک انتقال دانشگاهی (مزج کتاب «نهادینه‌های اساطیری در شاهنامه فردوسی» در رساله «نقد اسطوره‌ای و
کاربرد آن در تحلیل شاهنامه فردوسی») / مهوش واحد دوست ۱۴۵-۱۵۶

ایران در متون و منابع عثمانی (۳)

چلبلی‌زاده عاصم افندی / نصرالله صالحی ۱۵۷-۱۵۹

آشنایی با نشرشاهان و متن‌شوهان (۵)

از لایبزیگ تا بابل؛ مروری بر زندگی و آثار فرانتس هاینریش وایسباخ پژوهشگر حوزه مطالعات میخی /
سهیل دلشاد ۱۶۰-۱۶۶

درباره نوشته‌های پیشین

درباره قطعه منسوب به کافی ظفر همدانی / بهروز ایمانی ۱۶۷
یادداشت‌هایی درباره حرف «ض» در زبان فارسی / رضا حیدری‌زادی ۱۶۸-۱۶۹

زبان، ادبیات و خودآگاهی ملی

هویت ملی این کشورها پدیده نوظهوری است که از اواخر قرن هجدهم میلادی به وجود آمده و در دوران مدرن تثبیت شده است. این معنی در اظهارات برخی از اندیشمندان و سیاستمداران نامدار اروپایی قرن هجدهم و نوزدهم میلادی کاملاً هویداست. مثلاً نویسنده، فیلسوف، و دراماتیس آلمانی، لسینگ (Gotthold Lessing, 1729-1781) در سال ۱۷۶۸/۱۱۸۲ ق دربارۀ ابداع یک تئاتر ملی برای آلمان، نوشت که این قضیه از مقولۀ خیالبافی است، زیرا آلمان هنوز - یعنی در نیمۀ دوم قرن هجدهم میلادی - ملت نشده است که تئاتر ملی داشته باشد. سی سالی بعد، در سال ۱۷۹۶ میلادی/ ۱۲۱۱ هجری که آخرین سال حیات آقا محمد خان قاجار است، شاعر نامدار آلمانی، گوته (Goethe, 1749-1832) همین مطلب را به نحو دیگری بیان کرد و پرسید: «آلمان؟ این [آلمان که می گوئید] کجاست؟». ^۱ از ماسیمو داتزلیو (Massimo d'Azeglio, 1798-1866)، که در ایجاد کشور ایتالیا فرد بسیار مؤثری بود، نقل کرده اند که گفت: «ایتالیا را ساختیم، اکنون باید ایتالیایی ها را بسازیم» (SETON-WATSON, 1977: 107). در سال ۱۸۴۷ میلادی/ ۱۲۶۳ قمری، سیاستمدار مشهور اطریشی، مترنیک (-Metternich, 1773)

امروزه فرهنگ و ملیت در هم تنیده اند و زبان و ادبیات ملی، به مثابۀ یکی از مهم ترین مؤلفه های فرهنگ، از ارکان هویت ملی به شمار می روند. در کشور ما به علت این که زبان و ادب فارسی از دیر باز یک میراث مشترک ملی محسوب می شده، این مطالب از بدیهیات شمرده می شوند و اهمیت ادبیات ملی ایران در قیاس با ادبیات دیگران، آن چنان که باید به نظر نمی رسد. اما اگر به این مطالب از دیدگاهی تطبیقی و از منظر مقایسه ایران با دیگر کشورها، مثلاً ملل اروپایی، بنگریم، آن گاه هم اهمیت زبان و ادبیات ملی و رابطه آن ها با هویت ملی ایرانی روشن تر به نظر خواهد رسید و هم نقش مهمی که نهادهایی چون مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب در این امر بر عهده دارند مشخص تر خواهد شد.

معمولاً آغاز تاریخ ملل اروپایی را در قرن ششم میلادی، یعنی بعد از فروپاشی امپراطوری روم غربی و تسلط اقوام ژرمن بر آن منطقه، قرار می دهند. اما این تصوّر واقعیت ندارد، زیرا تاریخ کشورهای ایتالیایی از قبیل آلمان و فرانسه و امثالهما با انقراض روم غربی آغاز نمی شود، بلکه ابتدای آن را باید قرن های هجدهم و نوزدهم میلادی دانست، یعنی زمانی که مفهوم «ملت مدرن» توسط اندیشمندان و سیاستمداران اروپایی ابداع، یا به قول بندیکت آندرسن «اختراع» شد (GEARY, 2002: 15-17). زبان و ادبیات ملی و

1. "Deutschland? Aber wo liegt es?" (LEERSEN, 2008:145).

(1859) به نخست‌وزیر وقت انگلستان، لرد پالمستون (Hen-ry Palmerston, 1784-1865) گفت که ایتالیا یک مفهوم جغرافیایی است نه یک مفهوم ملی یا سیاسی، و دو سال بعد اضافه کرد که این قضیه بر آلمان هم صدق می‌کند (LEERSSEN, 2006: 96, 145). با توجه به آنچه گفتیم و بررسی اجمالی تاریخ اروپا، معلوم می‌شود که خودآگاهی ملی در اروپا پدیده نسبتاً جدیدی است، در حالی که در ایران، به شهادت متون تاریخی ما و اقوامی که با ما رابطه داشته‌اند، این خودآگاهی بسیار پیش‌تر ایجاد شده بود.

و اما آمدم بر سر زبان و ادبیات و رابطه آن با خودآگاهی ملی. در اروپا از دوران رومانتیسم مقوله «فرهنگ» به مفهوم «زبان مشترک»، یعنی زبانی که در ادبیات کتبی و شفاهی تجلی داشته باشد، با هسته اصلی نظریه «دولت ملی (national-state)» گره خورده است. به همین علت «فقه اللغه» یا علم فیلولوژی، به معنی وسیع آن که چیزی شبیه به ادبیات خودمان است، از آغاز قرن نوزدهم با تمام حرکت‌های ناسیونالیستی اروپایی رابطه نزدیکی داشته است. اما در مورد اکثر ملل اروپایی، پیش از قرن نوزدهم یا حداکثر اواخر قرن هجدهم، ادبیات کلاسیک اروپایی نه با ملیت مرتبط بود و نه با زبان ملی، زیرا هیچ یک از این دو هنوز اختراع نشده بودند. اگر از این قرون عقب‌تر برویم می‌بینیم که طبقه‌بندی ادبیات بر حسب زبان، در اروپا معمول نبود و این نوع طبقه‌بندی از قرن هجدهم و نوزدهم میلادی به تدریج رواج می‌یابد (LEERSSEN, 2008: 13-15). به عبارت دیگر، تا قرن‌های هجدهم و نوزدهم میلادی، ادبیات اروپایی بر اساس زبان متن ادبی طبقه‌بندی نمی‌شد و السنه ملی هنوز در طبقه‌بندی ادبیات نقشی نداشتند. بنابراین، آثار معتبر و معیار ادب اروپایی همان کتب کلاسیک قدمایی، یعنی آثار هومر و ویرژیل و امثالهما، بود. به قول ادیب بزرگ آرژانتینی، خورخه لوئیس بورخس (Jorge Luis Borges, 1899-1986) از دیدگاه ادبیات کلاسیک تعدد اقوام و ازمنه یک مقوله ثانوی است و نفس ادبیات همیشه یک وحدت به شمار می‌رود.² اما از قرن

نوزدهم به بعد کم‌کم ادبیاتی برای ملل اروپایی ساخته شد. توضیح این‌که بعد از انقلابات نیمه دوم قرن هجدهم، مخصوصاً انقلاب کبیر فرانسه و مصادره و ملی کردن کتابخانه‌های خصوصی و فتوحات ناپلئونی که تعداد زیادی از نسخ خطی را از مناطق مختلف اروپا به فرانسه آورد، هم در فرانسه و هم به تبع آن کشور در دیگر ممالک اروپایی، جهشی در تحقیقات ادبی به وجود آمد. به فاصله کوتاهی از این تحولات عظیم اجتماعی می‌بینیم که اروپاییان یکباره «پدران» ادبیات ملی خودشان، یعنی اولین نویسندگان مثلاً فرانسوی، انگلیسی، اسپانیولی را شناخته و به نام ملت مصادره می‌کنند (GAUNT, 2003: 91). دستیاب شدن نسخ خطی به ایجاد فضایی در اروپا انجامید که فیلسوف معاصر آلمانی، یورگن هابرماس (Jürgen Habermas)، آن را «گستره همگانی (Öffentlichkeit یا Public Sphere)» نامیده است.³ این گستره یا فضای همگانی فن فیلولوژی را، که تا آن زمان نوعی سرگرمی خصوصی محسوب می‌شد، در خود جذب کرد و فیلولوژی به یکی از رشته‌های مورد حمایت نهادهای علمی دولتی تبدیل شد (LEERSSEN, 2008: 14-22). متونی که سابقاً در کتابخانه‌ها خاک می‌خوردند و چندان اعتنایی به آن‌ها نمی‌شد، یکباره به علل سیاسی و فرهنگی به «میراث ادبی/تاریخی» جامعه تبدیل شدند. یکی از بهترین مصادیق این تحولات اختراع «حماسه‌های ملی» اروپایی است. برای این‌که سخن از حالت انتزاعی به در آید، به فرایند اختراع این «حماسه»ها اشارتی خواهیم کرد.

گفتیم که در اواخر قرن هجدهم میلادی (مقارن با پایان قرن دوازدهم قمری) چیزی به نام «ادبیات ملی» در اروپا موجود نبود و طبعاً اروپاییان از «حماسه‌های ملی» خودشان هم خبری نداشتند. شاید در این مورد بتوان حماسه ایسلندی «همس کرینگلا (Heimskringla)» را که در سال ۱۶۹۷ میلادی (۱۱۰۸ قمری مقارن با حکومت شاه سلطان حسین صفوی) در استکهلم منتشر شد، یک استثناء به شمار آورد. در هر حال، در این ایام برخی از فضیلات آلمانی می‌دانستند که یک

۳. ترجمه «گستره همگانی» را برای بیان اصطلاح Öffentlichkeit آلمانی یا public sphere از مقاله بابک احمدی درباره این مفهوم گرفته‌ام و نمی‌دانم این ترجمه از خود آقای احمدی است یا از کس دیگر (نک. احمدی، ۱۳۷۲).

2. "Para el concepto clásico, la pluralidad de los hombres y de los tiempos es accesoria, la literature es siempre una sola" (BORGES, 1974: 219).

متأخر و سقیم از این متن موجود است. در دیگر کشورهای اروپایی هم وضع بر همین منوال بود. اگر روسیه را هم یک تمدن اروپایی یا غربی محسوب کنیم، می‌بینیم که از نظر تاریخ ادبیات حماسی، وضعی مشابه وضع ملل غربی دارد. حماسه ملی روسیه، یعنی متنی که «سرود شهزاده ایگور» نامیده می‌شود، در سال ۱۷۹۰ کشف و در سال ۱۸۰۰ میلادی توسط مورخ و دولت‌مرد روسی، موسین پوشکین (Musin-Pushkin, 1744-1817) که از معاصرین کاترین کبیر بود، تصحیح و چاپ شد. البته متن این حماسه نابسامانی‌های بسیاری دارد و محققان در قدمت آن مشکوکند. اما چون تنها نسخه خطی کتاب در آتش‌سوزی بزرگ مسکو در سال ۱۸۱۲ میلادی از بین رفت، بررسی اصل نسخه و تعیین قدمت راستین آن غیرممکن است. نسخه‌های خطی بیش‌تر حماسه‌های «ملی» اروپایی اصلاً در ممالکی که روی آن‌ها دست گذاشتند موجود نبود و بسیاری از محققانی که این متون را تصحیح کردند، از اهالی آن مملکت نبودند. مثلاً نسخه خطی داستان‌های «ملی» پرتقال در پاریس کشف شد. اولین تصحیح علمی حماسه ملی هلند در سال ۱۸۲۴ میلادی به‌دست یک آلمانی در شهر وروتسواف در لهستان صورت گرفت. اولین تصحیح مجموعه‌ای از داستان‌های کمابیش حماسی اسپانیولی قرون وسطی، در سال ۱۸۱۵ میلادی تحت عنوان پیشه‌ای از داستان‌های کهن (*Silva de romances viejos*) به‌همت دانشمند آلمانی، یاکوب گریم (Jacob Grimm, 1785-1863)، منتشر شد. طبعاً در چنین فضایی نمی‌توان از چیزی به‌نام «حماسه ملی» سخن گفت (LEERSSEN, 2004: 114-119).

آنچه مسلم است این است که مقارن با ظهور ایدئولوژی ناسیونالیسم مدرن در اروپای قرن نوزدهم میلادی، فضلا و ادبا و مورّخین و مخصوصاً دولت‌مردان ممالک نوظهور آن سامان به رقابت و دست‌وپا افتاده‌بودند که برای خود یک تاریخ منسجم فرهنگی و ادبی دست‌وپا کنند. این‌ها روی متونی که با عمومی شدن مجموعه‌های نسخ خطی قرون وسطایی سهل‌الوصول شده‌بودند دست می‌نهادند و از طریق تصحیح و انتشار، این متون را به‌مثابه تاریخ، ادب، یا حماسه ملی خودشان تصاحب می‌کردند (LEERSSEN, 2008:).

متن قدیمی درباره ماجراهای پهلوانی به‌نام زیگفرید موجود است، اما سرود نیبلونگ (Nibelungenlied) که بعدها به مقام حماسه ملی آلمان ارتقا یافت، در گمنامی به سر می‌برد. اولین تصحیح علمی این متن در سال ۱۸۲۶ به‌دست مصحح بزرگ آلمانی، کارل لاکمان (Karl Lachmann, 1793-1851)، صورت پذیرفت و به تدریج در گستره همگانی راه یافت.

در دیگر کشورهای اروپایی نیز وضع «حماسه‌های ملی» از همین قرار بود. در این باره، داستان انتشار بیوولف (*Beowulf*) که «حماسه ملی انگلستان» محسوب می‌شود مخصوصاً جالب توجه است، زیرا این متن هیچ مناسبتی برای «حماسه ملی» بودن ندارد. به‌قول یکی از بزرگ‌ترین متخصصین ادبیات آنگلوساکسونی، نامطلوب‌ترین خصوصیت بیوولف در مقام حماسه ملی انگلستان، این است که اولاً در این حماسه نه اسامی انگلستان و بریتانیا آمده و نه ذکری از قوم انگلیسی یا ساکسونی رفته‌است، ثانیاً وقایع داستان در سواحل دریای شمال، در منطقه‌ای میان شمال آلمان و جنوب اسکاندیناوی اتفاق می‌افتد و ربطی به انگلستان ندارد، ثالثاً موضوع داستان از مطالب مشترک اساطیر اقوام ژرمنی است و به آنگلوساکسن‌ها منحصر نیست، و رابعاً اولین تصحیح این متن در سال ۱۸۱۵ توسط یک عالم ایسلندی به‌نام تورکیلین (Thorkelín) صورت گرفت و متن کتاب نه در انگلستان، بلکه در شهرکوپنهاگ که از بلاد دانمارک است، با عنوان «شعری دانمارکی به لهجه آنگلوساکسونی (*Poema Danicum Dialecto Anglosaxonica*)» منتشر شد (SHIPPEY, 2008: 223-224; LEERSSEN, 2008: 23).

بدیهی است که چنین لحاف چهل تگه‌ای را به مقام «حماسه ملی انگلستان» رساندن، بدون دخالت ایدئولوژی و ترجیحات سیاسی امکان‌پذیر نیست.

«حماسه ملی» فرانسه، یعنی سرود رولان، هم وضعی مشابه دیگر حماسه‌های ملی اروپایی دارد. عنوان این کتاب در خود متن به‌صورت «سرود رولان (*Chanson de Roland*)» مطلقاً ذکر نشده‌است، بلکه این عنوان را کاشف اقدم نسخ متن بر آن نهاده‌است. قدیم‌ترین دستنویس این حماسه در سال ۱۸۳۶ در کتابخانه بادلیان آکسفورد کشف شد (MS. Digby 23). در کتابخانه‌های خود فرانسه فقط دو دستنویس

صبور و سخت‌کوش مؤسسه، در صف اول دفاع از فرهنگ ملی ما قرار دارند. به نظر فقیر کمک به توسعه و رونق چنین نهادی یک وظیفه ملی است.

منابع

- احمدی، بابک (۱۳۷۲). «گستره همگانی در نگرش انتقادی هابرماس». گفتگو، ش ۱: ۹۸-۱۱۱.
- BORGES, Jorge Luis (1974). "La postulación de la realidad". In: *Obras Completas 1923-1972*. Buenos Aires: Emecé Editores, pp. 217-221
- GAUNT, Simon (2003). "The Chanson de Roland and the Invention of France". In: *Rethinking Heritage: Cultures and Politics in Europe*. Edited by Robert Shannan Peckham. London/New York: I. B. Tauris, pp. 90-101.
- GEARY, Patrick J. (2002). *The Myth of Nations: The Medieval Origins of Europe*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- HROCH, Miroslav (1985). *Social Preconditions of National Revival in Europe: A Comparative Analysis of the Social Composition of Patriotic Groups among the Smaller European Nations*. Translated by Ben Fowkes. Cambridge: Cambridge University Press.
- LEERSSEN, Jeop (2004). "Ossian and the Rise of Literary Historicism". In: *The Reception of Ossian in Europe*. Ed. H. Gaskill (London: Theommes Continium), pp. 109-125.
- ----- (2006). *National Thought in Europe: A Cultural History*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- ----- (2008). "Introduction: Philology and the European Construction of National Literatures". In: *Editing the Nation's Memory: Textual Scholarship and Nation-Building in Nineteenth-Century Europe*. Ed. Dirk Van Hulle and Joep Leerssen. Amsterdam: Rodopi, pp. 13-27.
- SETON-WATSON, Hugh (1977). *Nations and States: An Inquiry into the Origins of Nations and the Politics of Nationalism*. Boulder, Colorado: Westview Press.
- SHIPPEY, Tom (2008). "The Case of Beowulf". In: *Editing the Nation's Memory: Textual Scholarship and Nation-Building in Nineteenth-Century Europe*. Ed. Dirk Van Hulle and Joep Leerssen. Amsterdam/New York: Rodopi, pp. 223-240.

23-25). به قول مورخ چک، میروسلاو خروش (Miroslav Hroch)، جنبش‌های ملی معمولاً با کشف سنن فرهنگی و ادبی توسط طبقه روشنفکران و خواص آغاز می‌شوند (HROCH, 1985: 22-23). به همین خاطر می‌بینیم که در فرانسه، میان سال‌های ۱۸۷۶ و ۱۸۷۹، یعنی فقط در عرض سه سال، ۲۵۰ کرسی دانشگاهی برای تدریس فیلولوژی و تاریخ ایجاد کردند. در تمام ملل اروپایی، حمایت دولتی بسیار وسیع و صریحی از نهادهایی که مثل مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب به مطالعه و تصحیح نسخ خطی اشتغال داشتند در جریان بود، زیرا دولت‌مردان بزرگ اروپایی از رابطه نزدیک زبان و ادبیات با هویت ملی و ملیت، و از اهمیت «فرهنگ‌سازی» آگاه بودند.

نمی‌خواهم بگویم که تاریخ یک مقوله صرفاً اندرزی است و فایده دیگری ندارد؛ حرف من این است که از تاریخ هم، مثل همه چیز دیگر، می‌توان آموخت. ملل اروپایی در زمانی که مشغول به ساختن و اختراع هویت ملی خود بودند، علی‌رغم کمبود متونی که واقعاً با آن مقولات مرتبط باشند، با حمایت بی‌دریغ از نهادهایی که به تحقیق در نسخ خطی اختصاص داشتند و با کوشش در تقویت هر چه بیش‌تر مراکز بزرگ ادبی، برای خود یک «فرهنگ» و «هویت ملی» به وجود آوردند و به ملیت خود رونق بخشیدند. با توجه به این درس تاریخی، آیا درست است که در مملکت ما که زبان و ادبیات ملی از لاقلاً هزار سال پیش موجود بوده و نیازمند «اختراع» نیست، هزاران متن ادبی، تاریخی، فلسفی و علمی در کتابخانه‌هایمان خاک بخورند؟ آیا درست است که ما درین مورد به لفاظی خشک و خالی و «فرهنگ فرهنگ کردن» قناعت کنیم؟ سالهاست که بسیاری از دلسوزان ادب و فرهنگ این مملکت گفته‌اند و می‌گویند که باید از «فرهنگ ملی» در قبال تهاجم بیگانگان حمایت کرد. یکی از مفیدترین آسان‌ترین، و ارزان‌ترین طرق حمایت از «فرهنگ ملی» حمایت از نهادهایی است که به احیاء میراث مکتوب این فرهنگ اشتغال دارند. باید امکانات مادی ادامه کار این نهادها با همّت دولت‌مردان دلسوز فراهم آید. مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب، مدیر فعال آن جناب دکتر ایرانی، دانشمندان و فضایی که با آن همکاری داشته‌اند، و کارمندان

Table of Contents

Editorial

Language, Literature, and National Self-Consciousness / Mahmoud OMIDSALAR 3-6

Articles

Investigating the Authority of a Number of Couplets in the Editing of the *Shāhnāme* / Djalal KHALEGI-MOTLAGH 7-29

Seals of the *Al-mašīḫah*'s Manuscript / Emadoddin SHEYKHOLHOKAMAEI 30-32

New Findings on the Life of 'Allāmeḥ 'Ali Akbar Dehkhodā / Maryam MIRSHAMSI 33-55

Excerpts from Nizāmī-yi 'Arūzī's *Chahār Maqāleh* ("Four Treatises") in an Unknown Text on Judicial Astrology,
Written by Tāj al-dīn-i Akram / Ali SAFARI AQ-QALEH 56-63

A Look at Ḥalīmī's Dictionaries (A Study on Linguistic Features) / Milad BIGDELOU 64-76

Another Edition of *Nuzhat al-'Āsighīn* Written by 'Alī ibn-i Mahmūd ibn al-Ḥāj / Ali KAMELI 77-87

Reviews and Critiques

Sufis and Their Opponents in the Persianate World / Majdoddin KEYVANI 88-102

A Review of the Edition of *Zād al-Musāfir* / Masoud RASTIPOUR 103-129

A Look at the "Fragmented Poems" in *Zulālī-yi Xānsārī's Collection of Poems* / Mortaza MOUSAVI 130-135

Clearing up Some Misunderstandings about Seyfī-yi Niyšābūrī and Making a Few Comments on the Facsimile
Edition of *Rasā'il al-'Uššāq wa Wasā'il al-Muštāq* / Homayoun SHEKARI 136-140

Essays on Research

What Does an Etymologist Do? (11) / Seyyed AhmadReza QAEMMAQAMI 141-144

A Report on an Academic Plagiarism (Incorporation of the *Mythological Infrastructures in Shāhnāme* of Ferdowsi into *Mythological Criticism, and Its Application in the Analysis of Ferdowsi's Shāhnāme* [Doctoral Dissertation, Ferdowsi University of Mashhad]) /
Mahvash VAHEDDOUST 145-156

Iran in Ottoman Texts and Sources (22)

Çalabizādah 'Āšem Efendī / Nasrollah SALEHI 157-159

Introducing Codicologists and Textual Scholars (5)

From Leipzig to Babylon; A Review of the Life and Works of Franz Heinrich Weissbach, a Scholar in Cuneiform
Studies / Soheil DELSHAD 160-166

On the Previous Articles

On a Piece of a Poem Ascribed to Kāfī-i Zafar-i Hamadānī / Behrouz IMANI 167

Notes on the Letter [Ž] in the Persian Language / Reza HEYRARIZADI 168-169